

SAHA (YAKUT) KAMLARININ KIYAFET ADLARI VE SEMBOLETTİĞİ ANLAMLAR

Mehtap SOLAK SAĞLAM ¹

ÖZET

Kamlık, en dar anlamıyla bir inanç sistemidir. Kamlar; bu sistem içerisinde, çeşitli yöntemlerle hayatın farklı alanlarında rol alırlar. Bu roller esnasında en büyük sembollerini kıyafetlerinde taşırlar. Kamın kıyafetinin parçaları çok farklı görevler üstlenir ve ayın sırasında kama yardımcı olurlar. Gerçek anlamda kamın giysileri, temsil ettiği inanç sistemi hakkında önemli ipuçları barındırır. Kıyafet üzerinde taşınan demir parçalar, iskelet tasvirleri ve çingiraklar kam için çok önemlidir. Davul da kam için çok önemli bir sembol ve yardımcıdır. Kamın dünyalar arasındaki seyahatlerinde kıyafetleri ve davulu çok büyük önem taşır. Bu çalışmada farklı kaynaklarda ve sözlüklerde geçen kıyafet adları ve sembolize ettiği anlamları, sistemli bir bütünlük içerisinde sunulacaktır. Bu semboller ışığında kamların toplumsal hayattaki rolleri hakkında değerlendirmelerde bulunulacaktır.

Anahtar Kelimeler: Kam, kamlık, sembol, kıyafet adları.

Solak Sağlam, Mehtap. "Saha (Yakut) Kamlarının Kıyafet Adları ve Sembolize Ettiği Anlamlar". *Siberian Studies (SAD)* 2.5 (2014): 55-74.

Solak Sağlam, M. (2014). "Saha (Yakut) Kamlarının Kıyafet Adları ve Sembolize Ettiği Anlamlar". *Siberian Studies (SAD)*, 2 (5), s.55-74.

¹ Yard. Doç. Dr., Pamukkale Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Çağdaş Türk Lehçeleri ve Edebiyatları Bölümü, Denizli, TÜRKİYE, mehtapsolak(at)gmail.com

THE NAMES OF THE CLOTHES OF THE SAHA (YAKUT) KAMS AND THE MEANING THEY SYMBOLIZE

ABSTRACT

Kamism is, briefly, a belief system. Kams play a role in different areas of life with several methods. During these roles, they carry the biggest symbols on their clothes. The parts of a kam's dress have different functions and they help the shaman during the ritual. The clothes of a shaman carry important clues as to the belief system s/he represents. Irons, skeleton designs and bells on the kams' clothes are of vital importance for them. A drum is, also, an important symbol and helper for the kam. The kams' clothes and drums are significant during his travels between the worlds. In this study, I will present the names of clothes from different dictionaries and sources and what they symbolize systematically. Within the light of these symbols, I will evaluate the roles of kams in the social life.

Keywords: Kam, kamism, symbol, dress names.

1. Giriş: Saha (Yakut) Türkleri ve Saha (Yakut) Kamlığı

Kamlık; kamin belirli sonuçları elde etmek için belirli zamanlarda gerçekleştirdiği özgün eylemler bütünü olarak tanımlanmaktadır. Kamlar birer hekim-büyücü değildir. Zaman zaman kendi kişisel uygulamalarıyla büyüye karışmalar da yaptıkları iş bir falcıdan veya hekim-büyücüden farklıdır (Roux, 2011: 63). Jean Paul Roux, Kamlık'ın Sibiryâ topraklarından çıkarak hemen hemen tüm Asya'ya yayıldığını belirtir. Kamlık'ı büyüsel din yöntemleri olarak adlandıran Roux, Kamlık'ın temelinde karşı konulup meydan okunması, egemen olunması gereken duyguların, gizlerin, bilinmezlerin, yaz kurağında bitki örtüsünü yutan alevler misali birtakım görünen güçlerin ya da hışırtı yayarak dolaşan görünmeyen güçlerin zenginliğinin yattığını söyler (Roux, 2007: 50).

Sahalar (Yakutlar), şekil olarak Hristiyan bir toplum olarak görünse de asıl olarak yaşamlarında uyguladıkları inanışlar Hristiyanlıktan oldukça farklıdır. Saha (Yakut) Türkleri, dünya hayatına oldukça bağlı bir toplumdur. Ölümden sonrası ile çok fazla ilgilenmezler. “Mahşer”, “cennet”, “cehennem” gibi kavramlarla ilgili olarak bazı eksik bilgiler olsa da, ceza ve ödül açısından çok fazla inanç mevcut değildir (Seroşevsky, 2007: 198-199).

Bütün canlı mahlûkatın canı “kut” olarak adlandırılmaktadır. İnsanın canı üç “kut”tan oluşur. Bu üç kut; “buor-kut” (toprak can), “salgın-kut” (hareket eden, esen can), “iye-kut” (ana can) olarak adlandırılır. Yakutlara göre “kut”, “Ürûn Ayı Toyon” (Beyaz İyi Tanrı) tarafından verilmektedir. Bunu “ayınıt” (iyilik) ilahesi getirmektedir. İnsanın hayat canı “sür-kut”tur. Kamlar bu “kut”lardaki değişimleri kontrol edebilirler, birleştirip ayırabilirler (Pekarskiy, 1945: 570).

“Sür”, duadır. “Sür”ün akması, dua geçidinin açılması demektir. İnsanlar, tabiat ve tanrılar birbirlerine geçitlerle bağlıdır. Sür, bu doğrultuda akar. Akış ne kadar düzgünse, birlik beraberlik o kadar güçlüdür (Kirişçioğlu 2010: 2). Millî birlik ve beraberlik gerektiren dönemlerde Kamlık'ın bu birleştirici gücünden yararlanılmıştır.

Saha (Yakut) Türkleri millî uyanış olarak adlandırılan 20. yy.'ın sonlarında, millî kültür olarak Kamlık'ı kullanmıştır. İnanç sisteminin bu yönde canlanması kültürel uyanış açısından oldukça etkili olmuştur. Eski inançlara olan ilgi sayesinde çeşitli teşkilatlar kurulmuştur. “Halk Tıp Birliği” bu amaçla, 1990 yılında kurulmuş bir teşkilattir. Bunun dışında aynı yıl kamlık uygulamalarını yeniden canlandırmasıyla halkın büyük ilgisini çeken “Küt-Sur” teşkilatı kurulmuştur (Somuncuoğlu, 2002: 120). Kamlık, tam anlamıyla bir din olarak uygulanmasa da, Saha (Yakut) halkının yaşayışında çok önemli bir yere sahiptir.

Saha Türkleri erkek kama "oyun" adını verirler. Kadın olanlar ise "udağan" olarak adlandırılır. Kamlar "ıyık mas"tan doğarlar. "ıyık mas"; göklerde bulunan, tepesinin ucu dokuzuncu göğe kadar varan ve üzeri urlarla kaplı olan bir ağaçtır. Kamlar, kam kadınlar ve sihir ile kehanete aşına olanlar bu urlardan doğarlar (Pekarskiy, 1945: 430). Saha (Yakut) Türklerinin inancına göre gökte ilk kam yaratıldığı zaman, sekiz dallı bir ağaç onun kapısının önüne Tanrı tarafından dikilmiştir. Bu ağaç yapraklarını dökmez, gövdesi çürümez, solmaz (Ergun, 2011: 337). Kamlar, ak ve kara olmak üzere iki farklı gruba ayrılırlar. Ak kamlar iyiliksever ve yapıcı varlıklarla insanlar arasında, kara kamlar ise kötü ruhlar ve insanlar arasında bir vasıta (Jochelson, 1933: 107). Bu iki çeşit kam, yaptıkları işler açısından çok farklı görevler üstlenirler. Toplumun gözünde değerleri ve statüleri farklıdır.

Birçok anlatıya göre kamlar, çok ıstıraplı süreçlerden geçerek kam olurlar. Ksenefontov'un eserinde yer alan uygulamalar, kamın vücudunun yarılması, akrabalarının öldürülmesi, uzun süre aç kalması gibi oldukça zorludur. Kamın 2-3 yıl süren bir hastalık dönemi geçirdiğine dair kayıtlara da bu derlemelerde rastlamaktayız (Ksenefontov, 2011: 41-114). Bu hastalık dönemi, kam ruhsal açıdan yeterli olgunluğa erişene kadar sürer. Bu hastalık dönemlerinde çektiği sıkıntılar ona daha sonraki dönemlerde yaptığı törenlerde yardımcı olur ve tecrübe sağlar. Kam, bu hastalık döneminde karşılaştığı ruhlarla daha sonraki dönemlerde de karşılaşır. Yaşadığı acılar onun dünyalar arasında geçişini sağlar. Sahalar (Yakutlar) bazı sinir hastalıklarına yakalanmış insanları da (örneğin; "menerik") (Pekarskiy, 1945: 626) kamlara mensup sayabiliyorlar. Sinirden bağırın, buhran geçiren insanlar bazen kamın yerini tutabiliyor. Kamların bazen delilerin içine yerleştiğine inanıyorlar.

Kamın toplumdaki yeri falcı ve büyücülerden oldukça farklıdır. Saha (Yakut) coğrafyasında "körbüyeççi" adı verilen falcılar bulunmakta ve bunlar gelecekte haber vermektedirler. Pekarskiy, "körbüyeççi" kelimesini "istikbali kehanet eden, üfürükçü" şeklinde tanımlamakta ve orta dereceli bir kamdan daha üstün olduğunu söylemektedir. (Pekarskiy, 1945: 542) Kamlar da "körüü" (Pekarskiy, 1945: 545) adı verilen bir basirete sahiptir. Bu yetenekleri sayesinde ileriye görebilir, insanların istikbalini tayin edebilir, kehanetlerde bulunabilir. Fakat kamların tek görevi gelecekte haber vermek değildir. Bu yönüyle "körbüyeççi"den ayrılır. Sibirya'daki kamların en önemli vazifesi ve en dikkat çekici faaliyeti mucizevi görünen tedavi şekilleridir (Roux, 2011: 119). Kamlar ve "körbüyeççi"ler dışında bir de "bilgesit" (Pekarskiy, 1945: 108) adı verilen insanlar vardır. Bunlar normal insanlardır fakat geleceğe ait konularda önceden tahminde bulunabilirler, olayları sezebildiklerine inanılır. Bunu yapabilmek için herhangi bir olağanüstü yetenek kullanmazlar.

Yakutlarda ruhlar öldükten sonra, öldüğü gece öldüğü yeri terk etmez. “Caasık kiehe” (Pekarskiy, 1945: 162) denilen bu gecede çocukların sokağa çıkmasına izin verilmez. Ruhu kamlar götürür. Bunun için tören yapılanaya kadar ruh “orta dünya”dan gitmez. Yakut (Saha) inanç sisteminde üç farklı dünyadan bahsedebiliriz. Orta dünya içinde bulunduğumuz dünyadır ve gündelik işler bu dünyada olur. Ögel, orta dünya demekle Sahaların (Yakutların) yaşadıkları dünyayı ikinci dereceye almış olduklarını söyler (Ögel, 1995: 245). Yukarı dünya basit anlamda “ayın” yani iyi ruhların bulunduğu dünyadır. Aşağı dünya ise “abaası” yani kötü ruhların yaşadığı dünyadır. Fakat bu üç dünya arasında geçişler mümkündür. Bu geçişlerin kam sayesinde yapıldığına ya da kötü bir ruh orta dünyaya geldiğinde kam sayesinde uzaklaştırıldığına inanılır. Bunun dışında bazı durumlar için özel kamlar vardır. Örneğin “Toyon Künes”, ruhu bilhassa yalan yere yemin edenleri cezalandırmak için çağırılan kamin adıdır (Pekarskiy, 1945: 583). Göklerde yaşadıklarına inanılan kamlar da vardır. Örneğin “Kubalıy Oyuun” (Pekarskiy, 1945: 550) göklerde yaşayan, insanlara sağrılık ve her türlü kulak hastalığı gönderen gök kaminin adıdır. Bu göklerde yaşayan kamlar, ölümünden sonra “üör-ruh” olan kamların ruhlarıdır. Örneğin “Künees Oyuun” (Pekarskiy, 1945: 582) öldükten sonra “üör-ruh” olan bir kamin adıdır, hastalıklara ve yürek çarpıntılarına neden olur.

Tüm bu algılar ve Saha (Yakut) kaminin kıyafeti birbiriyle sıkı bir ilişki içerisinde. Kıyafet kamin hem yardımcı hem de sembolüdür. Kamin en önemli donanımı giysileridir. Kamla ilgili önemli ipuçlarını elbiselerde bulabiliriz. Kamin derecesi, ak ya da kara kam olması, yardımcı ruh hayvanının ne olduğu elbiselerden anlaşılabilir. Kamin tefinden giyimine, elbisesinin üzerindeki yılanlara, kuş tüylerine, halkalara varıncaya kadar hepsi kamin yardımcılarıdır.

2. Sahalarda Kam Kıyafetleri ve Sembolize Ettiği Anlamlar

Kamlar kıyafetlerinde çok farklı semboller taşırlar. Bunlar geyik, ayı, kuş gibi semboller olabilir (Hoppal, 2012: 202). Günlük hayatta kimsenin göremediğini gören, doğaüstü yeteneklere sahip kamlar, kozmik hafızada bulunan bilgilere ulaşabilir ve onları insanlara ulaştırırlar (Kılıç, 2010: 315). Her kamin irtibat kurduğu ruhlar ve bu ruhların güçleri de farklı olduğundan, her kamin tedavi edeceği hastalık türleri de farklılık gösterir. İyi bir kam kendinin tedavi edemeyeceği bir hastayı, o konuda uzman olduğunu düşündüğü farklı bir kama gönderir (Arıkoğlu, 1997: 1562). Kamların, bazen aşağı dünyadaki ruhların kötülüklerinden insanları korumak, hastalıklara tutulanları kurtarmak için, bazen de yukarı dünya ruhlarından iyilik, himaye istemek için törenler yaptıklarını görmekteyiz. Kamların aynı zamanda gündelik işleri vardır. Güneşi karşılamak, uğurlamak ya da sabah akşam ayazlarında ortaya çıkacak kötü ruhlar için ayin yapmak, kanlı ve kansız kurban

getirmek, baharı karşılamak, sonbaharda ayin yapmak bu işlere örnek olarak gösterilebilir. Kamlar hastalıkları kovarken, gereken durumlarda gerçekleştirilen kanlı, kansız kurban törenlerini yönetirken kıyafetlerinde bulunan sembollerden, işaretlerden, çingiraklardan, levhalardan yararlanırlar.

Kesim ve dikim aşamalarından başlamak üzere kam kıyafetlerinin hazırlanmasında hiçbir şey tesadüf değildir. Belirli kural ve kaideler bulunmaktadır. Kam giysileri genellikle kalabalık bir grup tarafından ortak bir çalışmanın ürünü olarak hazırlanır. Kendi kıyafetini kendisi diken kamlar oldukça azdır. Bu giysiler dinî ve estetik olarak dönemin düşüncelerini yansıtır. Kamlık anlayışı içerisinde giysiler genel olarak değerlendirildiğinde dereceye göre farklılık gösterdiği görülmektedir. Derece ve seviye arttıkça kıyafet ve aksesuarların değiştiği görülür. Kamın derecesinin değişmesinde ölçüt, zaman değildir. Kam yıllar boyu aynı derecede kalabilir (Kılıç, 2010: 317-318).

Saha (Yakut) Türkleri için her eşyanın olduğu gibi, kam elbisesinin her bir parçasının kendine özel "iççi"si (ruhu) vardır. "İççi"ler zarar verebilen ruhlardır. Bu zarardan kurtulmak için "iççi"lere kurban sunulmalıdır. Bu sebeple kamlar kıyafetleri için de kurban sunarlar. Saha (Yakut) kamlarının kıyafetlerine bakıldığında cübbe/kaftan, davul ve bunlara yardımcı olarak zaman zaman kullandığı aksesuarlar dikkat çeker.

2.1. Kam Cübbesi/Kaftanı

Kamlar, sığır derisinden yapılmış bir kaftan giyerler. Kam kaftanı "kumu" adı ile anılabilir. Genellikle kamlar kendi elbiselerine "ösük sağabıt" ya da "ösük sağaxpıt" derler. Kısa kam kaftanı ise "kurtuuk" adı ile anılır. Bu kaftanın ön tarafı kısa arka tarafı ise yerlerde sürünecek kadar uzundur. Bu kaftanın yüzeyine püskül şeklinde ince deri şeritler dikilmiştir. Bu şeritlere ziller ve değişik demir parçaları iliştirilmiştir. Bunların özel yerleri ve sembolize ettiği özel anlamlar vardır (Seroşevsky, 2007: 219).

Kam kaftanının ön tarafı pürüzsüzdür, kayış ilmeklerle bağlanmıştır. Boyun bölgesinde ise tay dili denilen kopçalar iliklenir. Bu ön kısımda kuş, balık, ördek gibi hayvanların ya da gök cisimlerinin resimleri yer alır. İnsan iskeletinin parçalarına ya da organlarına benzeyen plakalar da yine aynı kısımda yer alır. Genel inanca göre kam giysisinde bulunan metal parçalar paslanmazlar ve her birinin bir ruhu (iççi) vardır. Kam efsunlu kaftanını her zaman çıplak bedenine giyer. Bu giysiyi ona yamağı (kuturuksut) sunar (Seroşevskiy 2007: 221). Kam kıyafetlerini temizlemek için ateş kullanılır. Kıyafetlerin yapım aşaması tamamlanınca ya da

herhangi bir törenden sonra ateşe tutulan elbisenin temizlendiğine inanılır. Türk kültüründe ateşin arındırıcı etkisine olan inanç burada da kendini göstermektedir.

Kıyafetlerin tasarımına bakıldığında üç farklı kısım bulunmaktadır. Bu kıyafetlerin en önemli parçası metal aksesuarlardır. Bu parçalar giysileri oldukça ağırlaştırır. Sahalarda (Yakutlarda) bu aksesuarlar üç farklı gruba ayrılabilir. İskelet biçimli askılar ile insan ve hayvana özgü resimleri yansıtan askılar ilk iki grubu oluşturur. Üçüncü grupta ise takılması zorunlu olan üç levha vardır; güneş, hilal ve ortası delikli levha. Saha (Yakut) kamının giysisinin adı “kumu”, şapkasının adı “bergee kokoldo”, göğüs zırhının adı ise “dalis”tır. Tam bir takıma sahip olunabilmesi için derecenin artması gerekir. Derecesi yüksek olan kamlarda yere kadar uzanan deri şeritler ve püsküller vardır. “Saymırın Batırıs” denilen şeritlerin olması çok onur verici bir durumdur (Kılıç, 2010: 322). Saha (Yakut) kamlarının kaftanlarında yer alan semboller temsil ettikleri şeyler ve görevleri bakımından sınıflandırılabilir.

2.1.1. Kuş Tasvirleri

Genel olarak Saha (Yakut) kamının kaftanını oluşturan parçalarda belirli tasvirler dikkat çeker. Bunların içinde en çok görülenlerden bir tanesi kuş tasviridir. Yakut (Saha) kamının giysileri kuşların tüyelerine benzer tasvirler sergiler. Kuşun ötüşünü ve uçuşunu ayin sırasında taklit eden kama bu giysiler oldukça fayda sağlar (Zornıckaja, 1978: 187). Kuş biçimli tasvirler ve en karmaşık kuş tasvirleri Saha (Yakut) kamlarında görülür. Kuş iskeleti tasvirinin kaynağı ise ilk kamin kartalla olan bağıdır (Kılıç, 2010: 324-325). Ayrıca kuşlar ve diğer kanatlı tasvir edilen varlıklar, en eski dönemlerden beri semavî varlıklar olarak görülür. Kuş biçimli askılar incelendiğinde kaftanın şu parçaları dikkat çekmektedir:

Çökçöñö: Kam elbisesinde su çulluğunu tasvir eden demir parçası; bu demir parçası ve “bıta kuoğas” demiri vasıtasıyla kam hastadan “abaası”yı çekip çıkarır (Pekarskiy, 1945: 104). Kötü ruhları ait oldukları dünyalara kamlar götürür. Kötü ruhlar hastalık ve felaket getirirler. Kamlar bu kötü ruhu yakalayarak “kerdii” denilen hayali mesafeyi onunla birlikte kat ederler. “Üör-ruh” (kötü ruh) tarafından çalınan canın (kut’un) arkasından koşarken kam her bir ciheti selamlamak için üçer defa durur (Pekarskiy, 1945: 479). Bu duruşlar ayin sırasında kamin hareketlerinden anlaşılabilir.

Kıtalık: Kam elbisesinde, demir levhadan yapılmış beyaz turna şeklindedir. Kam kaftanın ön tarafında, yakasından aşağıya doğru eteklerine kadar resmedilmiş ve kamin uçuşunu temsil eden her üç turna resminden her biridir (Pekarskiy, 1945: 509). Tabiat kültüründen hareketle “turna” sembolü, Türk inanışlarında önemli bir

yere sahiptir (Elçin, 2003: 28). Anadolu inanışlarında da izleri görülen turna kam kıyafetlerinde de bir sembol olarak yer almaktadır.

Xopto: Bir çeşit askıdır ve martı şeklindedir. Bir çeşit "emeget" olup üst dünya ruhudur (Jochelson, 1933: 113). Üst dünya ruhlarından biri olması nedeniyle iyilik sembolize eder.

Kuoğas: Kam elbisesine takılan kuzey karabatak kuşunun demirden tasviridir. Bu kelime aynı zamanda ruhun ve kurbanlık davarın göğe teşyi merasiminde, önceden hazırlanmış sütunun (serge) önüne kakılan üç sırtın birisine konulan kuzey karabatağının tahtadan tasvirini de karşılar (Pekarskiy, 1945: 560). Durakları temsil eden "serge"lerin üzerinde tasvir edilmesi ve demirden yapılmış olması, kama yolculuk esnasında güçlü bir yardımcı olacağını göstermektedir.

Xarı-timira: "Xarı" ön kol, el ve dirsek arasındaki kısım anlamına gelir. Bu demir çubuk ayın sırasında kuşkanadını ve iskeletin bu parçasını temsil eder (Jochelson, 1933: 111). Kanat; ölenin ruhunu göğe taşıyan her türlü ruhla özdeşleşmiştir.

Xotoğoy: Kam elbisesinin iki koluna, "dabıdal"lardan biraz aşağıya ve onlarla aynı hat üzerine takılan ve kuşkanatlarındaki kalın yelekleri temsil eden demir parçalardır (Pekarskiy 1945: 395). Kamların kartalların soyundan gelmiş olduğu Saha (Yakut) Türklerinde kabul görmüş bir inançtır. Bu sembolde gördüğümüz de bu inancın yansımasıdır. Kelime olarak bakıldığında "xotoy" kartal; "dabıdal" ise kanat anlamına gelir. Ayın yapan kamların elbiselerinin arkasında üç sıra pullu tüy bulunur (Pekarskiy, 1945: 214). Üç sıra pullu tüy kartalın özelliğidir ve güç sembolü gibi görünmektedir. "Xoro" adını verdikleri bir kartal kartalların atası olarak kabul edilir. Bu kartal kamın ruhunu, kam olana kadar terbiye eder. Bu insanlar kartallara ilişmezler ve onları öldürmezler. Kartallar için farklı inanışlar mevcuttur. Bir hayvan kesildiği zaman kartal için hayvanın yüreği ayrılır ve bir masanın üzerine konur. Onun kendisi gözükme bile orada bulunduğu inanılır (Pekarskiy, 1945: 396). Selçuklu döneminde devletin sembolü olarak görülen kartal, eski dönemlerden beri hâkimiyet sembolü olarak Türk inanışlarında önemini korumuştur.

2.1.2. İskelet ve İskelet Parçası Tasvirleri

Kam giysilerinde dikkat çeken bir diğer tasvir de iskelet ve iskelet parçası tasvirleridir. Bazı kamlar insana ait kaburga kemiklerini giysileri üzerine takmışlardır. Bunlar kamı zırh olarak korumaktadırlar. Aynı zamanda bu kemikler, parçaların tekrar birleştirilmesini sembolize eder ve öldükten sonra yeniden doğuş

inancını ve gücünü göstermektedir. Kamların aileden aktarılan özelliklerinden bahsedilirken “parçalara ayırma” bilgisinin aktarıldığı belirtilir. Bir başka sembolik anlam ise “soy ve millet” kavramıdır. Aynı kemikler aynı soyu sembolize eder (Hoppal, 2012: 203). Kamların yetenekleri kemik yoluyla geçer. Ayrıca kemik; fal bakmak, kötülüklerden korunmak, nazarlardan sakınmak için Türk coğrafyasında kullanılmaktadır. İskelet tasvirleri; ölüp tekrar dirilmeye dikkat çekmekle beraber, her birinin farklı koruyucu işlevleri vardır. Kam giysisinde bulunan iskelet tasvirlerinin isimlerini şu şekilde sıralayabiliriz:

Çuolğan: Elbisede bulunan, ayin esnasında yapılan dua ve alkışlarda kullanılan ve kamin kemiklerini tasvir eden iki plakadır (Pekarskiy, 1945: 242). Bu kelime olarak “hendek, mağara, delik” anlamlarına gelir. Yeni doğmuş çocuğu olabilecek kazalardan korumak için yatağına gizlenen demir plaka da bu adla anılır. Bu durum bir koruyucu olarak demiri kullanmaları açısından dikkat çekicidir. Bu inanç, Anadolu’da günümüzde de uygulanmaktadır (Karaoğlan, 2000: 150).

Dabıdal: Kam elbisesinin kollarında yer alan ve boydan boya yarığı olan uzun demir levhalarıdır (Pekarskiy, 1945: 247). Bu levhalara aynı zamanda “xarı” adı verilir. Dirsek kemiği şeklinde bir tasvirdir. Kaynaklar da “tabıtala” şeklinde geçen bu parça, iki adet iki parmak kalınlığındaki tenekedir. Birisi omuzdan dirseğe, diğeri dirsekten bileğe kadardır. Bilekten itibaren bu parçadan püskül biçiminde kayışlar sarmaktadır (Seroşevsky, 2007: 220). Bu püskül biçimindeki kayışlar, kamin saçlarını simgeler. Saha (Yakut) Türklerinde saçın büyüsel gücüne inanılır, birçok toplulukta kamların saçlarını uzatmaları gerekirdi (Hoppal, 2012: 205). “Tabıtala timire” kamin ruh kuşunun kanatlarıdır (Jochelson, 1933: 111).

Xomurgan: Kam elbisesinde köprücük kemikleri yerinde, bu kemikleri tasvir eden iki tane demir parçasıdır. Bunlar köprücük kemiklerini yukarı ruhların darbelerinden korumaya hizmet eder (Pekarskiy, 1945: 380). Kamlar kötü ruhlarla sık sık muhatap olurlar. Kamlar yaptıkları işlere göre kara ya da beyaz kam olurlar. Kara kamlara genelde kötü işlerin halli için gidilir. Örneğin “mağan sılğılaaha” (beyaz atlılar) oğulları bazen yere inip rezalet çıkaran, kadınlara ve kızlara kötülük yapan bir ruhun adıdır. Bu ruhla ilgili işlerin halli için kara kama müracaat edilir. Beyaz kam tiksindiği için böyle işleri üzerine almaz (Pekarskiy, 1945: 611). Kam, kötü ruhlarla zorlu mücadelelerde bulunur. Bu mücadeleler esnasında bu gibi zırh parçaları onu darbelerden korur.

Xoro çopçu: Kam elbisesinin sağ kürek kemiğine tesadüf eden kısmındaki küçük bir çingiraktır. Bunun vazifesi ölen kadın kam Aarıktaax Alaapıya’nın muzlim ruhunu taklit ederek gürültü ve çingirtü çıkarmaktır (Pekarskiy, 1945: 388).

Sarun-timira: Omuz demiridir ve şamanı daha kuvvetli şamanların darbelerinden korur. Omuz kemiklerini tasvir eden bu iki yassı demir levha üçgen şeklindedir. Bu parçalar bazı kaynaklarda "oyun sulus" şeklinde adlandırılır ve kamın yıldızını tasvir eder (Jochelson, 1933: 111-116).

Mülgün: Kam elbisesinin kollarının omuza bitişik kısmına, omuz kemiği uçlarını (mafsallarını) göstermek için dikilen iki küçük demir dairedir (Pekarskiy, 1945: 657).

Belenyik: Kelime olarak "kol yeni, manşet" anlamına gelir. Elbisenin kol uçlarına takılan demirdir. Demir, beş parmak şeklindedir. Bazı "belenyik"lerde altı parmak vardır ve bu şamanın sıradan bir insan olmadığını, çok daha güçlü olduğunu gösterir (Jochelson, 1933: 113).

2.1.3. Demir Ekler ve Askılar

Demir ekler ve askılar da kam elbisesinin önemli parçalarıdır. Saha toplumunda demircilerin de özel bir yeri vardır, kamlara yakınırlar. "Kıtay-Bahsı" demircilerin hamisi ve ilk öğreticisidir. "Kıtay-Bahsı" yer altında yaşayan bir varlıktır. Aşağı dünyada demirden bir evde yaşar. Beyaz kafalı siyah sığırlara ve benekli kırmızı atlara sahiptir. Evinin zemini yanan demirle kaplıdır (Popov, 1933: 257). Demircilik sanatını ve Kamlık'ın türlü uygulamalarını ilk defa ondan almışlardır. Bazen onun unutulmuş ata sanatına dikkat çekmek amacıyla hastalık gönderdiğine inanılır. Bu hastalık ancak kam tarafından kara donlu bir atın ona kurban edilmesi ile iyileşir (Ksenefontov, 2011: 117). Demirciler de tedavi yapabilirler, gelecekle ilgili tahminde bulunabilirler, akıl verebilirler. Onların uygulamalarında büyüsel bir nitelik yoktur. Onlar bilgili, yetenekli ve akil kişilerdir (Seroşevsky, 2007: 218). Bir kam daha ağır, metalden yapılmış donanımları elbisesine asarsa o zaman alt dünyaya dalabilir (Hoppal, 2012: 202). Ayrıca demir nesnelerin bu kadar öne çıkmış olması demircilik mesleği ile alakalıdır. Bir Saha (Yakut) atasözüne göre "Kam ve demirci aynı yuvadan çıkmıştır." ve bu durum onları kamlık sisteminde birbirine bağlar. İki meslek de ateşle çalışır ve ateş onları yakmaz (Hoppal, 2012: 207). Demir koruyucudur, Türk inançlarında koruyucu olarak yaşar. Bu açıdan demir, kam giysilerinin önemli bir malzemesidir. Giysilerde asılan levhalar, tasvirler, çingirakların çoğu demirden yapılmışlardır. Kam kaftanının üzerinde çok sayıda levha bulunmaktadır. Bu levhaların birkaç tanesini her şaman mutlaka takmak zorundadır. Bunların önemli işlevleri vardır. Bu takıların her birinin ruhu vardır. Bu levhaların isimleri ve işlevleri şu şekildedir:

Emeget: Uzunluğu itibariyle şahadet parmağı, genişliği itibariyle el ayasının yarısı kadar olan bakır levhadan ibaret ve kam elbisesinin ön tarafına -kalbin bulunduğu yere- asılan kam rütbesi alametidir. Levhanın üzerine “ayaklı, elli, başlı, burunlu, gözlü ve kulaklı” bir adam resmi yapılmıştır. Bu işaret ihtiyar bir kam tarafından kamlığa intisap edene takılır ve yine kam tarafından her hangi bir sebeple kamlıktan çekilenlerden geri alınır (Pekarskiy, 1945: 281). “Emeget” aynı zamanda koruyucu bir ruhtur. Tamamen özel bir varlık olan “emeget” esasen bir zamanlar yeryüzünde yaşamış olan bir kamın ruhudur. Bu koruyucu ruh her zaman sevdiği insanların yakınlarında dolaşır ve her zaman onun yardımına koşar. Kam yalnız kendi “emeget”inin vasıtasıyla görür ve duyar. Çünkü insan bedeni büyük tanrıların kudretini taşıyamaz (Seroşevsky, 2007: 212). Aynı zamanda “abagita emeget” olarak da adlandırılır (Seroşevsky 2007: 220). Kamların en ehemmiyetsizi bile bir “emeget”e sahiptir. Bu ruh tamamıyla hem “abaası”dan hem de serseri ruh olan “üör”den farklıdır. Genellikle bu bir zamanlar yeryüzünde yaşamış olan kamın canıdır, bazen de önemsiz semavî mahlûklardan biridir (Pekarskiy, 1945: 289). “Emeget” aynı zamanda hastalık gönderen veya göndermek kabiliyetinde olan “abaası” ruhunun, kayın ağacı kabuğundan, kâğıttan yahut çürümüş ağaçtan yapılmış tasviridir. Kam bu tasvir üzerine efsun yapıp kurban getirdikten sonra ormana götürerek ya karaçama asar ya da yere gömer. “Emeget”e ve diğer yeteneklere sahip olmak kamın iradesinde değildir. Bunlar ya bir tesadüf sonucunda ya da yukarı ruhların inayetiyle verilir (Seroşevsky, 2007: 213). Kamlar “emeget”lerine göre sınıflandırılır. Kam sınıfları küçükten büyüğe doğru; “Kenniki Oyun” (son sıradaki şaman), “Orto Oyun” (orta şaman), “Ulaxan Oyun” (kudretli şaman) şeklinde adlandırılır (Seroşevsky, 2007: 214).

Küseşe: Üç faklı diskdir ve kam elbisesinin arkasında asılı durur. En aşağıdaki disk “ıy-küseşe” ayı temsil eder. Ortadaki diskin üzerinde bazı düzensiz delikler vardır ve adı “kün-küseşe”dir. Bu güneş diskidir, kamın güneşini temsil eder ve rotasını aydınlatır. En üstteki disk üzerinde bir delik vardır ve adı “oybon-küseşe”dir. “Oybon” buz deliği anlamındadır ve kamın aşağı dünyaya indiği deliği temsil eder (Jochelson, 1933: 109). Kam elbisesinin arkasındaki güneşi, ayı, nehirlerde açılan buz deliklerini temsil eden kursların genel adıdır (Pekarskiy, 1945: 593). Bu metal diskler Güneş’i ve ayı sembolize etmektedir ve bunlar başka dünyaya giderken kamın yolunu aydınlatır (Hoppal, 2012: 205).

Aan iye doydı: Gerçek dünyayı temsil eden demir diskdir. Kam bulutların üzerinde uçarken, ona dünyaya dönüşü hatırlatır. Bu diskin üzerindeki delik aşağı dünyaya inştir (Jochelson, 1933: 109). Bu kavram kelime olarak “ilk diyar” anlamına gelmektedir. Ayrıca insanların yaşadığı, doğaya hayat veren ve gözle görülen orta dünyadır.

Künese: Çay tabağı büyüklüğünde yuvarlak, düz ve parlak bir levha olup, orta yerinden açılmış bir delikten geçirilen bir kayış vasıtasıyla kam elbisesi arkasının ortasında asılı durur. Bu levha güneşi temsil eder. Bu levhanın bir büyüğüne "oybon күнесе" denir (Pekarskiy, 1945: 584). Bu parçaya aynı zamanda "küngeta" adı da verilir (Seroşevsky 2007: 219). Kün kelimesi de "güneş" anlamına gelir, bu parçaya verilen bir başka addır. Kam kaftanının arkasında asılı duran ve güneşi temsil eden yuvarlak demir levha, aynı zamanda "Küsege" olarak da adlandırılır (Pekarskiy, 1945: 582).

Oybon-küsege: "Buz deliği-güneş" anlamındadır. Künese büyüklüğündedir ve aynı biçimdedir. Ortasında bulunan delik daha büyük olan bu levha, sırt kısmında "küneşe"nin ya üstünde ya da ona bir kayışla bağlanmış bir şekilde altında yer alır (Seroşevsky, 2007: 219).

Iy: Kam elbisesinin üzerinde bulunan, demirden yapılmış ay tasviridir. "Keltegey iy" kam elbisesinin arkasında bulunan ve tam bir demir halkanın ikiye bükülmesiyle meydana gelen yarım dairedir. Aşağı dünyayı aydınlatan, ezik kenarlı donuk ayı temsil etmektedir (Pekarskiy, 1945: 428).

Balık timir: İki parmak genişliğinde ve yaklaşık çeyrek arşın uzunluğunda bir levhadır. Sırt kısmından bacaklara kadar uzanır. Kendisini yakalamaya çalışan küçük cinlere ve ikinci dereceden ruhlara karşı bir tuzak görevi görür (Seroşevsky, 2007: 220).

Tesin: Giysinin arkasında bulunan demir zincir, boyunduruktur. Koltuk altından geriye doğru uzanır. Yardımcısı, kam kendini taşıyamadığında bu zincirden tutar (Jochelson, 1933: 110).

Bürgüne: Şekil olarak kadın şapkasına benzer. Fakat üzerinde nakış yoktur. İki adet yuvarlak ve yassı levhadır. Apolete benzer şekilde sıkı biçimde giysinin omuzlarına tutturulmuştur (Seroşevsky, 2007: 220). Pekarskiy, bu kelimeyi aynı anlamda "bürgün/bülgün" şeklinde vermiştir (Pekarskiy, 1945: 145).

Iar çıkpa: Yarım karış kadar uzunluğu ve iki parmak kadar eni olup, kam elbisesi kollarına, omuz dikişinden iki parmak aşağıda dikilmiş olan dar ve uzun levhalar; ışıltısı ile abaasıları korkutmaya mahsustur (Pekarskiy, 1945: 213). Bu parça aynı zamanda "oygos timire" adıyla da anılmaktadır (Seroşevsky, 2007: 230).

Oyun ömiyin kerete: Bunlar kamın göğüs uçlarında durur. Kamın boynunun altına takılı iki demir parçadır. Mandal şeklindedir ve bir çeşit korumadır (Jochelson, 1933: 115).

Çılığıras: Kam elbisesinde, arkasının yukarı kısmında bulunan muhtelif şekillerdeki küçük levhacıklardır (Pekarskiy, 1945: 214). Bu levhacıklar aynı zamanda “çılırlıt kıhan” olarak da adlandırılmaktadır. Bunlar çok sayıdadır ve kemerin üstünde sırt kısmına tutturulmuştur (Seroşevsky, 2007: 220).

Xappar: Kam elbisesinin sağ yanına, eğri yan cebin kapağı şeklinde asılı duran dört köşeli demir levhacıktır. Bu levhacık, kam kamlarken (ayın icra ederken) ruhlarla mücadele ettiği zaman, onların darbelerini defeden sembolik kalkandır (Pekarskiy, 1945: 330).

Çıngıraklar ve Çanlar

Giysinin en önemli parçalarından biri de çıngıraklardır. Çanlar ve çıngıraklar her kam kıyafetinde bulunur ve bunlar kamın zırhıdır (Anohin, 2006: 47). Bu çıngıraklar; çubuklar, askılar, salkımlar, borucuklar şeklindedir. Bu parçaların ses çıkarmak, ruhları korkutmak, kötü ruhları bağlamak, süs olarak dikkat çekmek gibi işlevleri vardır. Demirden yapılan bu tasvirlerin paslanmadığına inanılmaktadır. Bu parçaların isimleri şu şekildedir:

Xobo: Kam elbisesinde bulunan ve yakadan biraz aşağıda asılı duran bakır çıngırak ki içi boş olur, şekil ve hacim bakımından kuzgun yumurtasına benzer ve yukarı kısmı balık şeklinde oyulmuştur. Kulplarından geçirilen ince kayışlara takılır (Pekarskiy 1945: 366). Yakanın aşağısına asılırlar, kulak bölümündeki kayışlar veya madeni ilmeklerle tutturulmuştur (Seroşevsky, 2007: 220).

It kılyuta: Düşmanına hastalık vermek amacıyla köpek ruhunu düşmana bağlamak için demir gibi sağlam zinciri tasvir eden, kam elbisesinde bulunan demir çubuktur. Kam bu çubukla düşmanına kendi ruh köpeğini hastalık vermek için bağlar (Pekarskiy, 1945: 423).

Kısaan: Kamın hayvan derisinden mamul kışlık elbisesindeki demir askı ve çıngıraklardır. Balık kısaan (balık şeklinde veya demir çubuktan ibaret olan yekpare askı), köndöy kısaan (içi boş yuvarlak askı) olarak iki çeşidi vardır. Bunlar kam elbisesinin arka kısmında asılı duran “küller küşeje” (güneş tasviri) üzerinde iki demir çubuk olup güneşin kuyruğunu tasvir ederler (Pekarskiy, 1945: 489). “Condoy kısaan” konik şekilli küpe askılardır. “Cillirit kısaan” demirden yapılmış neştere

benzer bir çift çubuktur ve kamin ruhunda bulunan kuşun tüylerini sembolize eder (Jochelson, 1933: 111).

Xaağır: Kam elbisesinin yukarı kısmında demirden çatal şeklinde asılı duran nesnedir. Bir çeşit "çılığıras"tır (Pekarskiy, 1945: 359).

Köñöy küögü timir: Kam elbisesinde içi boş madeni borucuk, ufak düdüktür (Pekarskiy, 1945: 586). Bu parçanın diğer adı "kondey kıhan"dır. Tenekeden yapılmış yüzük parmağı kalınlığında ve içi boş borucuklardır. Çok sayıda olan bu parçalar, halkalarla ve madeni ilmiklerle elbisenin sırt kısmına tutturulmuştur (Seroşevsky, 2007: 220).

İemex: Kam elbisesinde "oybon timire" denilen demir parçasına takılan askı, salkımdır (Pekarskiy, 1945: 437).

Akımal: Kam cübbesinin kolundaki demir parçasıdır (Pekarskiy, 1945: 11).

Çuoraan: Kam kaftanının kenarlarından saçak halinde (ökçelere kadar) sarkan uzun kayışların uçlarına asılı, küçük bakır, içleri boş kürecikler. (Pekarskiy, 1945: 243) Bu parça "çoran" olarak da adlandırılır (Seroşevsky, 2007: 220).

Kıasaan: Kamin elbisesinde bulunan ipek püskül ve saçaklar, yuvarlak demir tokalar, pullar gibi muhtelif ziynet eşyalarıdır (Pekarskiy, 1945: 489).

Kunus: Kamin elbisenin yanlarına asılan uzun yassı demir parçalarıdır (Pekarskiy, 1945: 558).

Kuyurğax: Bakırdan yapılmış üç dallı süs-askı, kam elbisesi için kullanılan askıların ve salkımların genel adıdır (Pekarskiy, 1945: 574).

Murun: Kam elbisesinin üzerinde bulunan halkadır ve buna kus tıla (ördek dili) takılır (Pekarskiy, 1945: 654).

2.2. Kam Davulu

Türkler, kamların, ölen iyi insanların ruhunu göğe yollamak; bir kavmin başına gelecek türlü felaketleri kerametleriyle önlemek gibi ruhani vazifeler gördüklerine inanırlardı (Banarlı, 1998: 42). Kamlar için davul ve tokmak çok önemlidir. Davul ve tokmak, uçan bir at ve kırbaç olarak diğer dünyalarda kama hizmet eder. Bu tef; kamı dünyanın merkezine taşır, havada uçmasını ve ruhları çağırmasını sağlar, çıkardığı ses ile kamı işine yoğunlaştırır, manevi âlemlerle temasa

geçmesini sağlar, yani seansın vazgeçilmez bir öğesidir (Eliade, 1999: 199). “Keereken” lakaplı bir kam, ölümünden sonra “cabın” a uçabilmesi için eline bir tef ve tokmak verilip oturur şekilde defnedilmeyi vasiyet etmiştir (Pekarskiy, 1945: 488). Kam ayin sırasında davulunu son derece hünerli bir şekilde kullanır. Davul kam için hem araçtır, hem de sestir (Jochelson, 1933: 120). Davul bir arşın çapındadır, iskeleti genellikle sepet yapımında kullanılan söğütten yapılmıştır ve at derisiyle kaplıdır. Davulun sapı davulun tam ortasındadır ve sapta on iki delik bulunur. Bu delikler yer altında yaşayan Erlik Han’a ulaşmayı sağlar. Delikler arasındaki kabartılar kamın uçarak ya da yüzerek geçmek zorunda kaldığı dağ sıralarını temsil eder. Sapın üst tarafındaki yay kirişiyle kam, düşmanları püskürtür. Bu demir yay kirişine hastanın içindeki kötü ruhları kovan on sekiz kadar demir çingirak bağlanır. Kamın hastaları bu demire bez parçaları bağlarlar (Katanov, 2000: 197). “tünür/dünür/dügür” adı verilen bu davul hep yumurta biçiminde ve belli ölçülerdedir. Davulun kasnağı, kökü üzerinde kurumuş olan geniş yapraklı yaşlı bir ağacın, “kil” olarak adlandırılan en iyi parçasından yapılır. Kasnağın dış yüzeyi de davulla aynı deriden kaplanır ve 7, 9 veya 11 adet köşeli çıkıntı ile süslenir. Davulun deri kısmında üç yaşını doldurmuş bir dana derisi kullanılır. “Tünür bıarık” davulun ortasında bulunan davul bağıdır. Kam davulu bu bağlara geçirilmiş halkalardan parmaklarını geçirerek tutar. Davulun içine özellikle de kayış uçlarının bağlı olduğu yerlere çok sayıda madeni veya kemik zil ve çingirak ilştirilir. Bunlar kamın her hareketinde ses çıkarırlar (Seroşevsky, 2007: 222). Dünür/dügür yumurta şeklindedir ve iç tarafında demir haç (bıarık) olan kam tefi ya da davuludur. Bu alet ziller, pullar (aarık) ile süslenir, ruhlar diyarına gittiği zaman kama at vazifesi görür. Saha (Yakut) masallarına göre kam, bu tefe madeni küçük bir kürekle vurur ve aynı zamanda bu tefin üzerinde gerili tellerde parmaklarını gezdirerek tefi çalar (Pekarskiy, 1945: 270). Tefi olmayan biri, ata ruhları tarafından seçilen gerçek kam olamayacağı gibi, ayin yapamaz, kâinatın hiçbir bölgesine yolculuğa çıkamaz (Potapov, 2012: 199).

Sibirya kamlığına baktığımızda davul, nesne değil canlı bir varlıktır. Davul; binek atı olarak kama doğrudan yardım eder. Davullardaki boya genelde kırmızı, beyaz ve siyahtır. Kırmızı gök dünyasında, siyah ise yeraltı dünyasında yaşayanları gösterir. Davulların yüzeyinde ve iç kısmında çeşitli resimler vardır. Bu gizemli figürler süsleme amaçlı yapılmamıştır. Kamlık kültürünün dünya görüşünü temsil ederler. En önemli sembol dünya ağacıdır. Göğü, yerin üzerinde tuttuğuna inanılan bu ağaç, aynı zamanda göğün dingilidir. Davulun üzerindeki insan figürleri saf şekilde ve genelde yedi veya dokuz tanedir. Bu, kamın yolculuğu sırasında durması gereken durak sayısıdır. Kamın törenini dünyanın merkezinde yaptığını inanılır ve davulun ortasına dünyanın merkezini temsil eden bir haç şekli çizilir. Haçın tam ortasında –yani dünyanın merkez noktasında- bir daire şekli vardır. Davul ruhların evi olarak kabul edilir ve üzerinde bulunan hiçbir resim tesadüfi değildir (Hoppal,

2012: 222-235). Kamlama ayininde kamın yanında ayrılmaz arkadaşları vardır. Bunlar genelde efsanevi kahraman ruhlardır. "Kıra kıstay" bunlardan biridir. "Bitiisit"ler ise kamın göğe yaptığı seyahat esnasında ona refakat eden gençlerdir; bunlar üçer, yedişer ya da dokuzar kişidirler ve tamamıyla masum olmaları şarttır. Kamın yanında, bugünkü anlamda çırak diyebileceğimiz bir kişi de bulunur. "Kuturuksut" denilen bu kişi, kam kamladığı zaman "evet", "doğru", "çooo" gibi bahırtılarla kama eşlik eder. Bundan başka ateşte tefi kurutmak gibi sair hizmetleri de görür (Pekarskiy, 1945: 573).

Kamlama ayinleri kurallara göre akşamın olması ile başlar ve kamlar sürekli korların önünde durur. Kam bu esnada üç kez uzun uzadıya esneyerek yardımcı ruhları çağırır. Ardından davuluna üç kez vurarak uzun şarkısına geçer. Kam yukarı dünyanın ruhlarına seslenirken, davulunu yukarı kaldırır ve yukarı bakar. Hastalık ruhunu kovar, kurban getirilmesi gereken durumlarda kurban getirir (Hoppal, 2012: 105).

Kam tefinin tokmağı "bılaayax" olarak adlandırılır ki; kam, ruhlar diyarına giderken tefi at ve tokmak da ona kamçı vazifesi görmektedir. "bıarık/bıalık" ise kam tefinin demir halka veya haç şeklindeki kulpudur ve ayinlerde kam tefin bu kulpundan tutmaktadır.

Bu bölümde kısa bir şekilde ele aldığımız tef / davul gerek sembolize ettiği anlamlar gerekse üzerindeki renk ve resimler açısından ayrı bir inceleme konusudur.

2.3. Aksesuarları, Kullandığı aletler:

Kamın ayin sırasında kullandığı davul, giysilerinde bulunan tasvirler, levhalar, çingirakların hepsi aslında birer göreve sahiptir. Bunun yanında kamlar ayin sırasında bazı işlemleri yapmak için aletler kullanırlar. Bu aletler kama ayin sırasında yardımcı olurlar.

Calbur: Kamın ayinlerde kullandığı ve yedi yerinden at kıllarıyla bağlı söğüt dalıdır (Pekarskiy, 1945: 142). Kötü ruhları uzaklaştırırken kamın kullandığı sopa olarak tasvir edilebilir.

Çıçıpkaan: Boylu boyunca yarılmış değnek şeklinde kamlık alameti ki Dolgan Yakutları hastayı şifa bulması için, bu yarığın arasından geçirirler (Pekarskiy, 1945: 205).

Çöğöçök: Rakı kadehi şeklinde fakat ondan daha küçük olan ve şaman tarafından kurban getirirken kullanılan küçük kaptır ve bunların hepsi dokuz tane olur (Pekarskiy, 1945: 222).

Xatus: Kamın ruhunun ağaçtan yapılmış tasviridir. Kam bu tasviri yeraltı dünyasına yolculuğa çıktığı zaman kullanır (Pekarskiy, 1945: 362).

Bilit: Dolgan Yakutlarında, kamın insanlara akli hastalıklar gönderen ruhu, üzerine koyup uzaklaştırdığı bulutu tasvir eden ağaçtan masa biçiminde bir şey, keza; birkaç sırıktan ibaret olan ve üzerinde tahta, kuş vs. tasvirleri konulan bir şey ki; kamın aydınlık dünyaya gittiği zaman durduğu dokuz duraktan birini temsil eder (Pekarskiy, 1945: 121).

Kamın zorunlu nedenlerle (ölüm, hastalık, yaşlılık) kamlığı terk etmesi durumunda giysileri de onunla birlikte mezara konur ya da ormanda bir ağaca terk edilir (Kılıç, 2010: 324). Hoppal elbisenin kam için önemini şu şekilde vurgulayarak “Elbise kamı yaratır!” demektedir (Hoppal, 2012: 203).

Sahalar (Yakutlar) bir erkek veya kadın ölünce derhal bir at kurban ederler. Bu kurbana “xaylığa” adı verilir (Pekarskiy, 1945: 358, Seroşevsky, 2007: 202). Buret kamlarının inanışına göre bu at, öteki dünyada binerek gezsin diye kesilerek ölü ile gömülen attır, Moğollarda “hoyilğa” olarak adlandırılır ve ölünün kabri üzerinde kurban niyetiyle kesilen hayvandır (Pekarskiy, 1945: 358). Saha (Yakut) Türkleri bu hayvanı ölüm öncesinde veya sonrasında pişirip yerler (Seroşevsky, 2007: 202). Saha (Yakut) Türkleri ölümlerini oldukça derine, elbiseli olarak gömerler. Bunun nedeni elbiselerin ve cesedin oldukça uzun süre çürümeden kalmasını sağlamaktır. Ölümler dirildiğinde kötü elbiseleri olsun istemezler (Seroşevsky, 2007: 203). Kamlar, öldükleri zaman onlara kilise ayini yapılmaz. Onların davulu ve giysileri mezarın yakınındaki bir ağaca asılır (Seroşevky, 2007: 206). Kamlar öldükten sonra “kuoçax” adı verilen açık yerde yüksek sütunlar üzerine yahut bir ağaca konulan, ağaç gövdesinden yapılmış tabutlara konurlar. Bu kelime aynı zamanda bilenen anlamıyla tabut kelimesinin de karşılığıdır (Pekarskiy, 1945: 430). Ölümlerin yüksek bir iskele üzerine yerleştirilmesi ölüye duyulan saygıyı gösterir (Roux, 1999: 221). Bu gelenek günümüzde büyük oranda terk edilmiştir.

Sonuç

Kamlık, toplumların hayatına birçok alanda etki eden bir inanç sistemidir. Din olarak benimsenmese ya da din olarak toplumda kabul edilmesinden vazgeçilmiş olsa da, toplumlar kamlık izlerini taşımaya devam etmektedirler. Kamlık bazen bir halk hekimliği şeklinde bazen de sembolik anlamların altında

varlığını sürdürmektedir. Toplumlarda kamlar insanların çözümlerini bulamadıkları, içinden çıkamadıkları durumlarda devreye girmektedirler. Sibirya toplulukları da kamlık izlerinin en yoğun görüldüğü topluluklardır. Avlamayan balık ağlarının bereketinden, hasta olmuş çocukların hastalık nedenlerine kadar çok geniş bir alanda kamlardan yardım beklenmektedir. Kısa bir ifadeyle kamlar için, eşyanın ruhuna etki edebildiği kabul edilen insanlar denilebilir. Kamlar bu etkiyi törenlerle yaparlar. Bu törenlerde kamlar normal insanlardan daha farklı kıyafetler giyerler. Bu kıyafetlerin her birinin özel amaçları ve anlamları bulunmaktadır. Bunlardan kimi kamın omuzlarını çökecek ruhlardan korur, kimisi çıkardığı sesler ve yansıttığı ışıkla kötü ruhları korkutup kaçıtır. Kamların giydikleri kaftanlar için ilk bakışta süslerle bezenmiş denilebilir. Fakat kam kaftanının üzerindeki parçalar, kamın ruhsal seyahati boyunca onun en önemli yardımcılarıdır. Kamın elinde tuttuğu davul ve tokmak, onun ruhsal seyahatindeki atı ve kırbacıdır. Kam, kamlama yaptığı törenlerde başka bir boyuta geçtiğinden giydiği kıyafetler ve kullandığı malzemeler bu boyuttakinden çok farklı anlamlar taşır. Kamın kıyafetlerinden yola çıkarak inanç sisteminin bütününe bakabilmekteyiz. Bu açıdan değerlendirildiğinde, kullanılan sembollerin günümüzde de Türk toplumunun belleğinde yer aldığını görmekteyiz. Eşyalarda demir kullanmanın amacı olan koruyuculuk, aynı amaçla kullanılmaya devam etmektedir. Kıyafetlerde yer alan kuş sembolleri, tabiat unsurlarının tasvirleri farklı inanışlar çerçevesinde varlığını Türk coğrafyasında sürdürmektedir. Yakut (Saha) Türkleri, Türk kültürünü yüzyıllardan beri bozulmadan saklaması açısından çok önemlidir. Eski Türk inanç sisteminin günümüze kadar gelmiş bir parçası olan kamlar, kıyafetlerinde davullarında bu inancın izlerini günümüze kadar taşımışlardır. Sembolik olan anlamlara bakıldığında, aynı sembollerin benzer amaçlar için Türk coğrafyasının farklı bölgelerinde kullanıldığı görülmektedir.

KAYNAKLAR

- Anohin, A. V. *Altay Şamanizmine Ait Materyaller*. Konya: Kömen Yayınları, 2006.
- Arıkoğlu, Ekrem. 'Tuva Cumhuriyeti. Tuva Türkleri'. *Türk Dünyası Özel Sayısı II*, sayı 16, Temmuz-Ağustos, 1997, s: 1562–1563.
- Banarlı, N.Sami. *Resimli Türk Edebiyatı Tarihi-I*. İstanbul: M.E. Basımevi, 1998.
- Elçin, Şükrü. *Türk Halk Edebiyatında Turna Motifi*. *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi*, Sayı 28. Ankara: 2003. s: 28-38.
- Eliade, Mircea. (çev. İsmet Birkan). *Şamanizm İlkel Esrime Teknikleri*. Ankara: İmge Kitabevi, 1999.

Ergun, Pervin. Türk Kültüründe Ağaç Kültü. Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, 2011.

Hoppal, Mihály. (çev. B. Bayram, H. Şevket, Ç. Yılmaz). Avrasya'da Şamanlar. İstanbul: YKY Yay, 2012.

Jochelson, Waldemar. The Yakut. New York City: The American Museum of Natural History, 1933.

Karaoğlan, Hamza. Kahramanmaraş Nurhak İlçesinde Yaşayan Halk İnanışları. Fırat Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi Sayı: 5. Elazığ: 2000. s: 149-159.

Katanov, N. F. Bilimsel Eserlerinden Seçmeler: Hakas Folkloru ve Etnografyası Metinleri. Ankara: Türksoy Yayınları, 2000.

Kılıç, Sibel. Türk Şaman Giysilerine Semantik Yaklaşım. Zeitschrift für die Welt der Türken, Vol. 2, No. 1, 2010.

Kirişcioğlu, M. Fatih. Saha (Yakut) Türklerinin Kut-Sür İnancı. http://turkoloji.cu.edu.tr/CAGDAS%20TURK%20LEHCELERI/fatih_kiriscioglu_saha_turkleri_kut_sur_inanci.pdf. (ET: 26.11.2014)

Ksenefonov, G.V. (Çev. A. Bağcı). Yakut Şamanlığı. Konya: Kömen Yayınları, 2011.

Ögel, Bahattin. Türk Mitolojisi II. Ankara: TTK Yayınları, 1995.

Pekarsky, E.K. Yakut Dili Sözlüğü I. İstanbul: Ebuzziya Matbaası, 1945.

Popov, A. Consecration for a Blacksmith Novice among the Yakuts. The Journal of Amerikan Folklore. Vol 46, No. 181. (Jul-Sep., 1933) (<http://www.jstor.org>, 25.04.2006)

Potapov, L.P. (Çev. Metin Ergun). Altay Şamanizmi. Konya: Kömen Yayınları, 2012.

Roux, J. Paul. Altay Türklerinde Ölüm. İstanbul: Kabalcı Yayınları, 1999.

Roux, J. Paul. Eski Türk Mitolojisi. Ankara: BilgeSu Yayıncılık, 2011.

Roux, J. Paul. Türklerin Tarihi. İstanbul: Kabalcı Yayınları, 2007.

Roux, J. Paul. Türklerin ve Moğolların Eski Dini İstanbul: Kabalcı Yayınları, 2011.

Somuncuoğlu, A. Türkler Ansiklopedisi, C.20. Ankara: Yeni Türkiye Yayınları, 2002.

Şeroşevsky, V:L. (Çev. A. Acalođlu). Saka Yakutlar. İstanbul: Selenge Yayınları, 2007.

Zonrnickaja, M. JA. . (Çev: Metin Özarlan, Türkbilgi, 2002/3: 187-192) Dances of Yakut. Budapeşt: Akademiai Kiado, 1978, s: 299-307.